

Novi razvoj prakse Evropskog suda za ljudska prava

Pripremilo: Biljana Braithwaite, Catharina Harby i Beatrice Blois, AIRE Centar

Uvod

Ovaj prilog izlaže neke od najznačajnijih odluka koje je Evropski sud za ljudska prava donio u 2015. godini, pa stoga sadrži pregled glavnih postignuća u tumačenju i primjeni Evropske konvencije o ljudskim pravima u vezi s pitanjima od značaja za BiH.

Prvi dio priloga se tiče općenito broja predstavki koje je ESLJP zaprimio i sadrži određene inovativne presude ESLJP-a usvojene u 2015. godini. Drugi dio priloga sadrži informacije o broju aplikacija koje je Sud zaprimio iz ovog regiona, te i o kojim se pitanjima i povredama prava pretežno radi. Konačno, treći dio sadrži pregled odabranih presuda od važnosti za praksu sudova u BiH.

1. Sud u 2015. godini

Godina 2015. je bila godina promjene i tranzicije za Evropski sud za ljudska prava. Ove promjene su se odnosile na rukovodstvo Suda, a nastale su izborom Guida Raimondija kao trinaestog predsjednika Suda. Također se dogodila promjena na čelu Registra Suda, a izabran je i novi zamjenik registrara. Provođenje Protokola 14 i dalje ostvaruje željeni učinak, s osnovnim ciljem da se poboljša funkcionisanje Evropskog suda za ljudska prava.

Protokol 14 je, kako Sud sam tvrdi, pružio odgovarajuća proceduralna sredstva i fleksibilnost u pravovremenoj obradi predstavki, s ciljem da se Sudu ostavi vremena za fokusiranje na najvažnija pitanja. Ovo je od posebnog značaja, s obzirom da Protokol razmatra pitanja kao što su: proces ispitivanja predstavki, novi kriterij dopustivosti, prijateljske nagodbe i procedura nadzora nad izvršenjem presuda. Protokol je uveo novi „mehanizam filtriranja” predstavki koje se podnose ESLJP-u. Ovaj mehanizam je predvidio uvođenje novog sudije pojedinca koji, uz podršku izvjestioca, ima ovlaštenje da predstavku briše s liste predmeta ili da je proglasi nedopustivom u situaciji kada nema potrebe za dodatnim ispitivanjem. U prošlosti je ovo ovlaštenje bilo rezervisano za Vijeće trojice sudija, koje je moglo donijeti odluku jednoglasno i bez potrebe za daljnjim ispitivanjem, što je zahtijevalo više vremena a cijeli proces činilo dužim.

Tokom 2015. godine ESLJP je okončao 45.576 predstavki. Od toga je 43.135 predstavki proglašeno nedopustivim ili je skinuto s liste predmeta. Ovo se desilo iz razloga što podnosioci predstavki ili nisu ispoštovali procedure podnošenja predstavke, nisu imali osnova za podnošenje predstavke, ili na neki drugi način nisu ispoštovali kriterije dopustivosti. Do kraja 2015. godine pred Sudom je bilo u toku 64.850 predstavki, što je predstavljalo za 7% manje predstavki u odnosu na prethodnu godinu. Presude su donesene u odnosu na 2.441 predstavku. S obzirom da je veliki dio ovih predstavki bio spojen, u stvarnosti su usvojene 823 presude. Ukrajina je trenutno država protiv koje je podnesen najveći broj predstavki (13.832 pred Sudom, zaključno s 31. decembrom 2015.), što je posljedica postojećeg sukoba u toj zemlji. Ovu državu slijedi Ruska Federacija (9.207 slučajeva u toku pred Sudom) i Turska (8.446 slučajeva u toku pred Sudom).

Godina 2015. je bila svjedokom usvajanja mnogih značajnih presuda. Među njima se može spome-

nuti primjena procedure pilot-presude za slučajeve koji se odnose na uslove u zatvoru u Bugarskoj^[1] i Mađarskoj^[2], od kojih svaka postavlja vremenski rok unutar kojeg domaće vlasti treba da poduzmu mjere kao odgovor na utvrđenu povredu člana 3. Također su usvojene pilot-presude u vezi s pitanjem pretjerane dužine trajanja sudskih postupaka koje se tiču Mađarske^[3] i Poljske^[4]. Više od deset godina nakon donošenja presude u predmetu *Broniowski*, i uz podršku država, procedura pilot-presude je postala centralni dio strategije koju Sud primjenjuje kako bi riješio sistemsku kršenja prava iz Konvencije, i za koju se može očekivati da će se ubuduće redovno koristiti.

Najveći dio utvrđenih povreda prava u 2015., kao i u prethodnim godinama, su: povrede prava na pravično suđenje (član 6), zatim slijede povrede prava po osnovu članu 3 (zabrana mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja), te pravo na slobodu i sigurnost (član 5).

Sud je ispitivao nekoliko novih i drugačijih pitanja ove godine. Na primjer:

- Po prvi put je Sud morao da ispita poništenje naredbe o usvajanju u situaciji u kojoj je roditelj usvajatelj preminuo, a usvojenik je već odavno postao punoljetan.^[5]
- Sud je, također po prvi put, razmatrao situaciju u kojoj novinari koriste skrivenu kameru kako bi snimili razgovor predstavnika određene profesionalne kategorije s ciljem da privuku pažnju na pitanje od javnog interesa.^[6]
- Sljedeće novo pitanje koje je po prvi put razmatrano odnosilo se na proceduralna pravila u vezi sa žalbom koja su direktno uticala na pravo na slobodu.^[7]
- Po prvi put je Sud ispitao zabranu donacije embrija u svrhu naučnog istraživanja nakon *in vitro* oplodnje.^[8]
- Također je po prvi put Sud razmatrao obaveze i odgovornosti portala internet-vijesti koji, radi sticanja finansijske koristi, ostavlja prostor za komentare koje su čitaoci iznosili anonimno i bez prethodne registracije.^[9]

2. Uobičajena kršenja EKLJP-a u regiji

Do 31. decembra 2015. od 64.850 predavki koje su u toku pred Sudom 3.331 predavka je bila podnešena protiv država u regionu. Bilo je 408 predavki protiv Albanije, 840 protiv Bosne i Hercegovine, 506 protiv Hrvatske, 264 protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, 171 protiv Crne Gore i 1.142 protiv Srbije.

Ovaj odjeljak će se osvrnuti na osnovne pravne principe koje je Sud ustanovio u vezi s povredama koje se u regionu najčešće javljaju. U 2015. godini to su bile:

Povrede **člana 6**, prava na pravično suđenje, posebno u vezi s **pravičnošću suđenja, neizvršenjem domaćih odluka**, te **dužinom postupka**: Sud je u više navrata u svojoj sudskoj praksi konstatovao da postupak treba da bude proveden u razumnom roku i da države imaju opštu obavezu da *organizuju*

[1] *Neshkov i drugi protiv Bugarske*, aplikacije br. 36925/10, 21487/12, 72893/12, 73196/12, 77718/12 i 9717/13, 27. januar 2015.

[2] *Varga i drugi protiv Mađarske*, aplikacije br. 14097/12, 45135/12, 73712/12, 34001/13, 44055/13 i 64586/13, 10. mart 2015.

[3] *Gazsó protiv Mađarske*, aplikacija br. 48322/12, 16. juli 2015.

[4] *Rutkowski i drugi protiv Poljske*, aplikacija br. 72287/10, 7. juli 2015.

[5] *Zaiet protiv Rumunije*, aplikacija br. 44958/05, 24. mart 2015.

[6] *Haldimann i drugi protiv Švicarske*, aplikacija br. 21830/09, 24. februar 2015.

[7] *Ruslan Yakovenko protiv Ukrajine*, aplikacija br. 5425/11, 4. juni 2015.

[8] *Parrillo protiv Italije [VV]*, aplikacija br. 46470/11, 27. avgust 2015.

[9] *Delfi AS protiv Estonije [VV]*, aplikacija br. 64569/09, 16. juni 2015.

svoj pravni sistem (kao i cjelokupni aparat) kako bi postupile u skladu s ovom garancijom. Važno je spomenuti da je Sud ponovo naglasio da izvršenje presude suda predstavlja sastavni dio suđenja u svrhu ispunjenja zahtjeva razumnog roka, te da će iz tog razloga propust organa vlasti da izvrše pravosnažnu sudsku odluku predstavljati kršenje člana 6. Vidjeti: *Jovičić i drugi protiv Srbije*^[10], *Bici protiv Albanije*^[11], *Dvorski protiv Hrvatske*^[12].

Kršenje **člana 1 Protokola 1, zaštita imovine**: Sud je istakao da će uplitanje u imovinu, bez obzira da li se radi o eksproprijaciji ili kontroli korištenja, općenito uzevši biti opravdano ukoliko poštuje zahtjeve zakonitosti i ukoliko se može ocijeniti da teži ostvarivanju opšteg ili javnog interesa. Prilikom ispitivanja odnosa između sredstava koja su primijenjena i cilja koji se želio postići moraju se uzeti u obzir uslov proporcionalnosti i nužnost postizanja pravične ravnoteže između zahtjeva zajednice i zaštite interesa pojedinca. U regionu su postojali jasni problemi u vezi s kompenzacijom ratne štete u skladu s domaćim planom izmirenja, imovinskim interesima maloljetnika u slučaju podjele nepokretnosti, plaćanjem posebnog dodatka na platu pored posebne državne skrbi, oduzimanjem predmeta kao sredstva kojima se izvršilo krivično djelo, te neizvršenjem presuda u vezi s isplatom duga. Vidjeti: *Đurić i drugi protiv Bosne i Hercegovine*^[13], *Stanković i Trajković protiv Srbije*^[14], *S.L. i I.J. protiv Hrvatske*^[15], *Solomon protiv Hrvatske*^[16], *Andonoski protiv BJRM*^[17].

Povrede **člana 8, pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života**: i u 2015. godini Sud je donio niz presuda protiv Hrvatske u kojima je razmatrao različite aspekte člana 8, s obzirom da neizvršenje pozitivne obaveze iz člana 8 i dalje predstavlja značajno pitanje. Sud je istakao da član 8 nameće obavezu državi da se *ne* upliće u privatni život pojedinca, porodični život, dom i prepisku. Državne mjere koje pogađaju pojedinca u ovim oblastima mogu predstavljati uplitanje u to pravo. Međutim, država također mora poduzeti *pozitivne* mjere kako bi osigurala djelotvorno poštovanje prava iz člana 8, posebno u slučajevima znatnog kašnjenja u postupcima koja mogu dovesti do kršenja ovog člana. Ovo će uključivati odnose ne samo između države i pojedinca, nego i pojedinaca i pravnih lica, kao i između pojedinaca međusobno. Od države se može zahtijevati da poduzme mjere kako bi zaštitila prava iz člana 8, kao što su: ponovno ujedinjenje roditelja s djecom u slučajevima međunarodne otmice djeteta; dodjeljivanje starateljstva nad djetetom jednom od roditelja u postupcima spora o starateljstvu kada postoje navodi o zlostavljanju djeteta; pružanje dovoljno garancija protiv moguće zloupotrebe u slučajevima tajnog prisluškivanja. Vidjeti: *Adžić protiv Hrvatske*^[18], *M. i M. protiv Hrvatske*^[19] i *Dragojević protiv Hrvatske*^[20].

Povrede **slobode izražavanja iz člana 10**: Sud je donio prvu presudu po osnovu člana 10 u odnosu na Bosnu i Hercegovinu u 2015. godini, u kojoj je utvrdio da u tom slučaju nije došlo do povrede prava. Predmet se odnosio na postupak radi klevete pokrenut protiv nevladinih organizacija, nakon što je javno objavljeno pismo koje su one uputile najvišim organima vlasti njihovog distrikta s ciljem iznošenja pritužbe na urednicu zabavnog programa javne radio-stanice koja je bila kandidatkinja

[10] *Jovičić i drugi protiv Srbije*, aplikacije br. 37270/11, 37278/11, 47705/11, 47712/11, 47725/11, 56203/11, 56238/11 i 75689/11, 13. januar 2015.

[11] *Bici protiv Albanije*, aplikacija br. 5250/07, 3. decembar 2015.

[12] *Dvorski protiv Hrvatske [VV]*, aplikacija br. 25703/11, 20. oktobar 2015.

[13] *Đurić i drugi protiv Bosne i Hercegovine*, aplikacije br. 79867/12, 79873/12, 80027/12, 80182/12, 80203/12 i 115/13, 20. januar 2015.

[14] *Stanković i Trajković protiv Srbije*, aplikacije br. 37194/08 i 37260/08, 16. juni 2015.

[15] *S.L. i I.J. protiv Hrvatske*, presuda br. 13712/11, 7. maj 2015.

[16] *Solomon protiv Hrvatske*, aplikacija br. 679/11, 2. april 2015.

[17] *Andonoski protiv BJRM*, aplikacija br. 16225/08, 17. septembar 2015.

[18] *Adžić protiv Hrvatske*, aplikacija br. 22643/14, 12. mart 2015.

[19] *M. i M. protiv Hrvatske*, aplikacija br. 10161/13, 3. septembar 2015.

[20] *Dragojević protiv Hrvatske*, aplikacija br. 68955/11, 15. januar 2015.

za mjesto direktora te stanice, kao i na postupak za izbor direktora koji je ta stanica vodila. Sud je utvrdio da su domaći sudovi, koji su u postupku radi klevete saslušali svjedoke, pravilno zaključili da su aplikanti postupali nemarno, jer su jednostavno prijavili navodne neregularnosti u radu urednice zabavnog programa prije nego što su poduzeli razuman napor kako bi dokazali tačnost svojih navoda. Zbog toga su sudovi uspostavili pravičnu ravnotežu između prava urednice zabavnog programa (kao perspektivnog kandidata za mjesto državnog službenika) i prava podnosioca predstavke da prijavljuju neregularnosti u radu javnog dužnosnika tijelu nadležnom da ispita takve navode. Vidjeti: *Medžlis Islamske zajednice Brčko i drugi protiv Bosne i Hercegovine*^[21].

3. Pregled izabranih presuda

Mnogi slučajevi od interesa za region i dalje se odnose na pitanja koja pokriva član 6, pravo na pravično suđenje, kao i na slučajeve u vezi s imovinom pod članom 1 Protokola 1, te na pozitivnu obavezu države pod članom 3. Međutim, Evropski sud za ljudska prava je u toku 2015. godine razmatrao i niz drugih pitanja. Sljedeći odjeljak prikazuje šest slučajeva koja se odnose na neka od najnovijih i najinovativnijih pitanja od važnosti za sudsku praksu sudova u BiH.

Odabrani slučajevi su: *Dvorski protiv Hrvatske* (pravo na izbor advokata i garancija pravičnog suđenja), *M i M protiv Hrvatske* (pravo djece da budu saslušana u postupcima koja se odnose na njih), *Y. protiv Slovenije* (posljedica ozbiljnih kašnjenja u osjetljivim slučajevima seksualnog zlostavljanja), *Delfi AS protiv Estonije* (granice slobode izražavanja na internetu), *Satakunnan Markkinaporssi Oy i Satamedia Oy protiv Finske* (zaštita podataka i privatnost) i *Kudrevičius i drugi protiv Litvanije* (pravo na slobodu udruživanja i ograničenja tog prava).

PRESUDA VELIKOG VIJEĆA U SLUČAJU DVORSKI protiv HRVATSKE

(aplikacija br. 25703/11)

20. oktobar 2015.

Činjenice i odluka

Podnosilac predstavke, gospodin Ivan Dvorski, državljanin je Hrvatske rođen 1986. godine. U rano jutro 13. marta 2007. godine izvršeno je trostruko ubistvo, razbojništvo i palež nebodera u jednoj stambenoj četvrti Rijeke. Kasnije tog dana je veći broj osoba, uključujući i gospodina Dvorskog, uveden na ispitivanje u policijsku stanicu u Rijeci. Narednog dana, nakon što je zadržan preko noći u policijskoj stanici, podnosilac predstavke je uhapšen, a njegovi roditelji su angažovali advokata, gospodina G.M., da brani njihovog sina. Gospodin G.M. je došao u policijsku stanicu ujutro istog dana. Međutim, po dolasku u stanicu nije mu odobren kontakt s podnosiocem predstavke iz razloga što nije imao punomoć za zastupanje, nakon čega mu je naloženo da ode. Čak i nakon što je od oca gospodina Dvorskog dobio potpisanu punomoć, gospodin G.M. je bio spriječen da ostvari kontakt s klijentom, koji nikad nije saznao da je gospodin G.M. došao u policijsku stanicu, usprkos činjenici da je jasno tražio da pozove gospodina G.M.

Navečer je podnosilac predstavke pristao da ga zastupa drugi advokat, gospodin M.R, izabran s liste advokata koju mu je dala policija. Tokom ispitivanja je podnosilac predstavke priznao djelo za koje se teretio. Dana 30. juna 2008. sud je utvrdio da je gospodin Dvorski kriv za djela trostruko ubistvo, razbojništvo i palež, te ga osudio na 40 godina zatvora. Njegove dvije žalbe Vrhovnom sudu su odbijene kao neosnovane, a također i njegova ustavna tužba.

[21] *Medžlis Islamske zajednice Brčko i drugi protiv Bosne i Hercegovine*, aplikacija br. 17224/11, 13. oktobar 2015.

Oslanjajući se na član 6 stav 1 i član 6 stav 3(c), podnosilac predstavke je naveo kako nije imao pravično suđenje, s obzirom da mu nije bilo dozvoljeno da ga zastupa advokat kojeg je on izabrao tokom policijskog ispitivanja, te da su njegovi iskazi iskorišteni da ga se osudi.

Prema Evropskom sudu za ljudska prava slučaj gospodina Dvorskog se odnosi na situaciju u kojoj je podnosilac predstavke imao pravo na kontakt s braniocem od prvog ispitivanja u policijskoj stanici, ali ne s braniocem po vlastitom izboru. Uzimajući u obzir okolnosti slučaja i sve raspoložive informacije, Sud je ustanovio da je utvrđeno kako je gospodin G.M. angažovan kao branilac gospodina Dvorskog; da je bezuspješno pokušao da stupi u kontakt sa svojim klijentom; da mu je rečeno da napusti policijsku stanicu prije nego što je njegov klijent bio informisan o njegovom prisustvu u toj stanici. Kao posljedica toga, iako je izbor podnosioca predstavke da izabere gospodina M.R. kao svog branioca tokom ispitivanja u policijskoj stanici bio slobodan i formalan, takav izbor nije bio dovoljno informisan. Ocjenjujući razloge za odbijanje da gospodin G.M. stupi u kontakt s podnosiocem predstavke, Sud je utvrdio da nedostatak uredne punomoći za zastupanje nije bio dovoljan razlog, s obzirom da je ona, a u skladu s relevantnim odredbama krivičnog zakona, sadržavala pismeno ovlaštenje koje su dali roditelji gospodina Dvorskog. Policija je zbog toga bila dužna da, u najmanju ruku, obavijesti podnosioca predstavke kako je G.M. stigao u policijsku stanicu i da su ga njegovi roditelji ovlastili da ga brani. Ovaj nedostatak izbora je imao za posljedicu da je gospodin Dvorski dao iskaz koji je u toku postupka kao dokaz korišten protiv njega. U ovim okolnostima, prava na odbranu podnosioca predstavke su nepovratno povrijeđena i povrijeđena je pravičnost postupka u cjelini. Stoga je došlo do povrede člana 6 stav 1 i stav 3(c).

Sud je smatrao da utvrđenje povrede člana 6 predstavlja dovoljnu satisfakciju za pretrpljenu duševnu bol, ali je gospodinu Dvorskom dodijelio iznos od 6.500 eura za troškove i izdatke.

Komentar

Ovaj slučaj se odnosi na nemogućnost podnosioca predstavke da izabere advokata na temelju potpuno informisanog izbora. Veliko vijeće je zaključilo da su tako narušena prava podnosioca predstavke na odbranu, što je uticalo na pravičnost krivičnog postupka u cjelini. Veliko vijeće nije bilo uvjereno da je gospodin Dvorski imao stvarnu i učinkovitu mogućnost da ovo pitanje iznese pred domaćim sudovima te da osporava okolnosti pod kojima je gospodin M.R. izabran da ga brani. Imajući u vidu sve relevantne činjenice slučaja, Sud također nije bio uvjeren da je podnosilac predstavke imao potpuno informisan izbor kada je potpisao punomoć advokatu M.R. Dalje, Veliko vijeće je navelo kako je naknadno priznanje gospodina Dvorskog, dovodeći ga u vezu s gore navedenim faktorima, nepovratno povrijedilo njegova prava na odbranu, što je uticalo na pravičnost postupka u cjelini. Presuda je donesena većinom glasova, i to sa šesnaest prema jedan.

Veliko vijeće je utvrdilo da je od osnovnog značaja činjenica da policija nije informisala podnosioca predstavke niti o tome da je gospodin G.M. na raspolaganju niti da su tog advokata izabrali njegovi roditelji, kao ni o dolasku advokata u policijsku stanicu na dan kada je podnosilac predstavke uhapšen. Veliko vijeće je naglasilo da domaći sudovi nisu na pravilan način ispitali ovo pitanje, posebno imajući u vidu da je priznanje podnosioca predstavke iskorišteno kao dokaz u krivičnom postupku protiv njega, kao i da je proglašen krivim i osuđen na 40 godina zatvora. Domaći sudovi nisu poduzeli sve neophodne mjere kako bi osigurali prava podnosioca predstavke na odbranu i pravično suđenje kao što je zajamčeno članom 6 Konvencije.

PRESUDA U SLUČAJU M. i M. protiv HRVATSKE

(aplikacija br. 10161/13)

3. septembar 2015.

Činjenice i odluka

Podnositeljice predstavke su gospođa M. i M., majka i njezina maloljetna kćerka. Gospođa M. i gospodin I.M. su se razveli 24. avgusta 2007. godine. Gospodinu I.M. je dodijeljeno starateljstvo nad M. Gospođi M. je dodijeljeno pravo na susrete i naređeno joj je da plaća izdržavanje njihove kćerke. Dana 1. februara 2011. dogodio se ozbiljan incident nasilja u porodici od strane I.M. prema M., koja je također prijavila i druge oblike nasilja koji su se dogodili u prethodne tri godine. Kao posljedica takve problematične situacije u porodici, pokrenuta je serija međusobno povezanih postupaka pred hrvatskim krivičnim sudovima (radi odlučivanja o navodnom zlostavljanju djeteta), građanskim sudovima (radi odlučivanja o starateljstvu i razvodu) i organima socijalne zaštite. Dana 27. aprila 2011. gospođa M. je podnijela krivičnu prijavu protiv gospodina I.M. optužujući ga za zlostavljanje djeteta. Njezina krivična prijava je odbačena u januaru 2012. godine zbog nedostatka dokaza o postojanju zlostavljanja. Gospođa M. je podnijela zahtjev za donošenje privremene mjere za određivanje starateljstva dana 30. marta 2011. godine, koji je dva mjeseca kasnije odbijen zbog nedostatka dokaza. U postupku pred organima socijalne službe, u novembru 2006., određena je mjera zaštite djeteta nadzorom nad izvršavanjem roditeljskog staranja s ciljem da se poboljša komunikacija u porodici.

Podnositeljice predstavke su tvrdile da domaće vlasti nisu ispunile svoje pozitivne obaveze, što je protivno članu 3 Evropske konvencije o ljudskim pravima. Također su se žalile da su domaće vlasti ignorisale želju M. da živi sa svojom majkom, kao i da M. nije saslušana u postupku određivanja starateljstva, što je dovelo do povrede člana 8 Evropske konvencije o ljudskim pravima.

Evropski sud za ljudska prava je smatrao da činjenica da je M. i dijete i navodna žrtva nasilja u porodici u datom slučaju nameće pozitivne obaveze države prema članu 3 Evropske konvencije o ljudskim pravima da istraži navodne slučajeve nasilja i zaštititi M. od budućih nasilnih radnji. Hrvatske vlasti su pokrenule krivični postupak samo u pogledu incidenta od 1. februara 2011., pritom zanemarujući seriju navodnih zlostavljanja. Kao posljedica toga, propustile su da u cjelini ispituju situaciju u kojoj se našla M. Dalje, krivični postupak u trajanju od četiri godine bio je pretjerano dug da bi mogao dovesti do učinkovite istrage, što je zahtjev sadržan u članu 3.

U pogledu člana 8, domaći sudovi nisu prepoznali ozbiljnost i hitnost situacije u kojoj se našla M. Nisu poduzeti koraci kako bi se ubrzao postupak, čak ni nakon što se M. počela samoozljeđivati. Vještaci psiholozi i psihijatri uključeni u slučaj utvrdili su da su oba roditelja nepodobna da se brinu za njihovo zajedničko dijete. Član 12 Konvencije o pravima djeteta navodi da djeca koju su sposobna da izraze svoje mišljenje imaju pravo da ga iznesu, kao i da se tom mišljenju da odgovarajuća težina u skladu sa starošću i zrelošću djeteta u bilo kojem postupku koji ih pogađa. U vrijeme kada je postupak pokrenut M. je imala devet i pol godina, a trinaest i pol u vrijeme donošenja sudske odluke. Sud je utvrdio da nepoštivanje želje M. s kojim roditeljem želi da živi predstavlja kršenje njenog prava na poštivanje privatnog i porodičnog života iz člana 8 Evropske konvencije o ljudskim pravima.

Komentar

Ovaj slučaj pokreće niz važnih pitanja od kojih Sud nije sva ispitao; na primjer, prag surovosti koji se mora dostići da bi neprimjereno ponašanje roditelja potpalo pod opseg člana 3^[22]. Konvencija o

[22] Vidjeti: *A protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 23. septembra 1998.

pravima djeteta ima značajnu ulogu u članu 53 Evropske konvencije o ljudskim pravima u takvim slučajevima^[23]. Sud je spomenuo stajališta Odbora za prava djeteta^[24] da je krivično gonjenje roditelja za nasilničko ponašanje rijetko kada optimalno rješenje koje vodi smanjenju ili iskorjenjivanju spornog ponašanja. Kao što su sudije u svom izdvojenom neslagajućem mišljenju zabilježili, tragično je da prečesto zaraćeni roditelji koriste svoje dijete kao oružje u međusobnim bitkama i uz minimalni obzir – u najboljem, ili bešćutnu ravnodušnost u najgorem slučaju – prema tome kakav će učinak njihovo ponašanje imati na dobrobit njihovog djeteta. Jedan roditelj će često – kao što je u ovom slučaju postojala naznaka da su oba roditelja tako postupala – manipulirati djetetom u korist rješenja koje želi postići.

U porodičnim slučajevima u Strazburu jedan roditelj često pokreće postupak u svoje vlastito ime i također i u ime djeteta ili djece koja su u središtu spora. Sud će uobičajeno ovo prihvatiti i neće postavljati pitanja o pravu roditelja da zastupaju svoju djecu. Ukoliko bi *drugi roditelj* zatražio da se uključi kao treća strana u slučajevima gdje postoji nepomirljiva razlika u mišljenjima kako bi trebalo da izgleda rješenje koji bi bilo ili je moglo biti u najboljem interesu djeteta, Sud je ovome obično naklonjen^[25]. Otac u predmetnom slučaju nije zatražio da se uključi kao treća strana i moguće je da nije ni znao da bi to mogao učiniti. Sud je bio „posebno pogođen“ činjenicom da nakon četiri godine i tri mjeseca prva podnositeljica predstavke (dijete) još nije saslušana u postupku i da joj, prema tome, nije data prilika da izrazi svoje želje o tome s kojim bi roditeljem željela da živi. Sud je naveo kako je županijski sud dao uputu općinskom sudu da ocijeni da li je prva podnositeljica predstavke bila sposobna da razumije značaj postupka i, ako jeste, da joj dozvoli da iznese svoje mišljenje i da svoj iskaz. U svakom slučaju, više od godine dana i sedam mjeseci je prošlo bez ijednog poduzetog koraka da se postupi po takvoj uputi. U postupku pred Sudom u Strazburu, a s obzirom da se žalba uglavnom odnosila na propust hrvatskih vlasti da poduzmu odgovarajuće mjere kako bi riješile trajne razlike, dijete i majku su zastupali isti advokati i ne čini se da je Sud smatrao kako dijete mora da ima posebnog zastupnika.

PRESUDA U SLUČAJU Y. protiv SLOVENIJE

(aplikacija br. 41107/10)

28. maj 2015.

Činjenice i odluka

Podnositeljica predstavke, gospođa Y., državljanka je Slovenije i ima 28 godina, a rođena je u Ukrajini 1987. godine. Majka podnositeljice predstavke je 2002. godine podnijela krivičnu prijavu protiv gospodina X. (jednog porodičnog prijatelja), koji je navodno u više navrata u periodu od jula do decembra 2001. godine seksualno napadao u to vrijeme 14-godišnjakinju Y. Pokrenuta je policijska, a potom i sudska istraga. Ove istrage su rezultirale podizanjem optužnice 2006. godine protiv gospodina X. pod optužbom za seksualni napad na maloljetnu osobu mlađu od 15 godina. Tokom krivične istrage ispitani su gospođa Y., gospodin X., svjedoci i vještaci. Dok je psiholog potvrdio da gospođa Y. pokazuje simptome karakteristične za seksualno zlostavljanje, vještak ortoped je tvrdio da gospodin X. nije mogao počinuti navodna djela zbog toga što mu je jedna ruka ukočena. Uz to, postojala su dva ginekološka izvještaja bez konkretnog zaključka u vezi s tvrdnjama koje je iznijela Y.

Suđenje je trajalo od juna 2007. godine do septembra 2009. godine. Tokom 12 uzastopnih pretresa

[23] Član 53. EKLJP-a glasi: *Ništa u ovoj konvenciji neće se tumačiti kao ograničavanje ili derogiranje bilo kojih ljudskih prava i osnovnih sloboda koje mogu biti osigurane zakonima bilo koje visoke strane ugovornice ili bilo kojim drugim sporazumom čija je ona članica.*

[24] *Općeniti komentar br. 8 (2006.) o pravu djeteta na zaštitu od fizičkog kažnjavanja i drugih okrutnih ili ponižavajućih oblika kažnjavanja.*

[25] Vidjeti, između ostalih: *Neulinger i Shuruk protiv Švicarske*, presuda od 6. jula 2010.

u više navrata je krivični postupak kasnio. Posebno treba spomenuti da je gospodin X. unakrsno ispitivao gospođu Y. u trajanju od četiri sata. Tvrdio je da je bio fizički nemoćan da je napadne i da su njezine optužbe protiv njega izazvane željom njezine majke da iznudi novac od njega. Konačno je domaći sud oslobodio gospodina X. po svim tačkama optužnice, s obzirom da navodno nezakonito ponašanje nije dokazano van razumne sumnje.

Pozivajući se na član 3, podnositeljica predstavke je tvrdila kako je bila podvrgnuta nečovječnom i ponižavajućem postupanju zbog velikih kašnjenja u krivičnom postupku. Također je tvrdila da je njezin lični integritet, zajamčen članom 8, bio povrijeđen zbog javnog i intenzivnog unakrsnog ispitivanja koje je izveo optuženi tokom krivičnog suđenja, a što je za posljedicu imalo daljnja traumatična iskustva.

Evropski sud za ljudska prava je stavio do znanja koliko je teško za domaće vlasti da procijene i istraže posebno osjetljivo pitanje seksualnog zlostavljanja u situacijama u kojima su iskazi svjedoka proturječni a nedostaju pouzdani fizički dokazi. Bez obzira na to, istrage i naknadno suđenje su obilježili nekoliko kašnjenja i neaktivnost nadležnih vlasti. Ovo je direktno imalo za posljedicu sedmogodišnji vremenski raspon između krivične prijave podnositeljice predstavke i presude nadležnog domaćeg suda. Usljed toga, Sud je utvrdio povredu procesnih obaveza države u smislu člana 3.

Što se tiče navodnog propusta vlade da istraži djelotvorne mjere za zaštitu žrtava zlostavljanja tokom krivičnog postupka, Sud je podvukao da mora biti uspostavljena pravična ravnoteža između interesa odbrane i svjedoka i/ili žrtava koji su pozvani da svjedoče. Iako član 6 zahtijeva da optuženi ima pravo da unakrsno ispituje svjedoka i/ili žrtvu, to pravo nije neograničeno. U predmetnom slučaju gospođu Y. je direktno ispitivao gospodin X., pritom primjenjujući zastrašujuću i ponižavajuću tehniku ispitivanja koja je prevazišla granice djelotvorne odbrane i predstavljala novo traumatiziranje žrtve. Sud je smatrao da su lični odnos između žrtve i optuženog, osjetljivost predmeta stvari, te mladalački uzrast žrtve bili značajni faktori koji su se trebali uzeti u obzir prilikom odlučivanja koje zaštitne mjere su se trebale poduzeti tokom krivičnog postupka. U svjetlu navedenog, nije bila uspostavljena pravična ravnoteža između prava žrtve u smislu člana 8 i prava na odbranu optuženog u smislu člana 6. Stoga je došlo do povrede člana 8.

Sud je dodijelio gospođi Y. 9.500 eura na ime nematerijalne štete i 4.000 eura na ime troškova i izdataka.

Komentar

U ovom predmetu Sud je ispitivao pritužbe podnositeljice predstavke u vezi s istragom i postupkom koji su vođeni zbog navodnog zlostavljanja kojeg je ona bila žrtva. Pritom se Sud pozvao na sudsku praksu u razvoju u ovoj oblasti, počevši sa slučajem *M.C. protiv Bugarske*^[26], i na druge međunarodne zakone i propise. To uključuje Konvenciju Vijeća Evrope o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici kao i EU pravo, posebno Direktivu 2012/29/EU koja je uspostavila minimum standarda za ova prava, podršku i zaštitu žrtvama zločina. Ova Direktiva nameće obavezu državama da poduzmu „mjere kako bi izbjegle nepotrebno ispitivanje o privatnom životu žrtve koji nije u vezi s krivičnim djelom“ i „mjere koje omogućavaju da se saslušanje izvede bez prisustva javnosti“.

Pravo podnositeljice predstavke u situaciji kao što je u ovom slučaju mora biti dovedeno u ravnotežu s pravima optuženog po osnovu člana 6, pravom na pravično suđenje; u ovom slučaju posebno

[26] *M.C. protiv Bugarske*, presuda od 4. decembra 2003.

s pravima koja proizlaze iz člana 6 stav 3. da se pozovu i unakrsno ispitaju svjedoci. Postoji ranija sudska praksa u ovoj oblasti, ali iz perspektive optuženih – drugim riječima, *optuženih* za seksualno krivično djelo koji su podnijeli predstavku Sudu u Strazburu tvrdeći da su njihova prava iz člana 6 bila povrijeđena – ovo je prvi slučaj u kojem je Sud detaljno ispitao jedan takav slučaj koji je iznijela navodna *žrtva*.

Sud je u okviru te procjene smatrao da, s obzirom da direktno sučeljavanje između optuženih za krivično djelo seksualno nasilje i njihovih navodnih žrtava nosi rizik od dodatne traumatizacije žrtava, lično unakrsno ispitivanje koje vodi optuženi mora biti predmetom najbrižljivije procjene, utoliko više što su postavljena pitanja intimnija. Unakrsno ispitivanje se ne smije koristiti kao sredstvo zastrašivanja ili ponižavanja svjedoka. Neka od pitanja koja je postavio gospodin X. i primjedbe kojima je sugerisao, na primjer, da podnositeljica predstavke može zaplakati na mig kako bi manipulirala drugima, nisu za cilj imala samo napad na kredibilitet podnositeljice predstavke nego i da ponize njen karakter. Pošto nije bila uspostavljena pravična ravnoteža između prava po osnovu člana 8 i prava optuženog po osnovu člana 6, došlo je do povrede člana 8.

PRESUDA VELIKOG VIJEĆA U SLUČAJU DELFI AS protiv ESTONIJE

(aplikacija br. 64569/09)

21. juli 2015.

Činjenice i odluka

Podnosilac predstavke, Delfi AS, javno je društvo s ograničenom odgovornošću registrovano u Estoniji. U januaru 2006. Delfi je objavio članak na svom internet-portalu u kojem se diskutuje o odluci jedne kompanije koja se bavi trajekt prevozom da promijeni svoje maršrute do određenih otoka. Ispod članka čitaoci su mogli da napišu svoje komentare i pristupe komentarima drugih korisnika. Mnogo izuzetno uvredljivih i prijetećih komentara je bilo napisano na račun trajekt operatera i njegovog vlasnika. Na zahtjev advokata vlasnika te trajekt kompanije, Delfi je uklonio uvredljive komentare otprilike šest sedmica nakon njihovog objavljivanja u martu 2006. godine.

Vlasnik trajekt kompanije je u aprilu 2006. godine tužio Delfi, a u junu 2006. i u junu 2008. estonski sudovi su utvrdili da su komentari bili klevetnički i da je Delfi odgovoran za njih. Također je vlasniku kompanije dosuđen iznos od 320 eura na ime odštete. Žalbu koju je podnijelo društvo Delfi odbio je estonski Vrhovi sud u junu 2009. godine. Vrhovni sud je odbacio argumente portala da je, na osnovu EU Direktive 2000/31/EC o elektronskoj trgovini, njegova uloga da pruža informacije društvu ili onoga ko skladišti vijesti bila samo tehnička, pasivna i neutralna, utvrđujući da je portal vršio kontrolu nad objavljivanjem komentara.

Kompanija koja je podnijela predstavku žalila se da zaključak kako je ona odgovorna za komentare koje su ostavili čitatelji na njezinom internet portalu krši njezinu slobodu izražavanja zagarantovanu članom 10. Ispitujući ovaj slučaj, Veliko vijeće Evropskog suda za ljudska prava istaklo je da je Delfi, kao profesionalni izdavač koji upravlja jednim od najvećih internet portala u Estoniji radi ekonomskih interesa, morao biti upoznat s relevantnim domaćim zakonodavstvom i sudskom praksom, a mogao je i da potraži pravni savjet u vezi sa svojom odgovornošću za objavljivanje nezakonitih komentara. Iz tog razloga Veliko vijeće je smatralo da je društvo Delfi bilo u poziciji da procijeni rizike i posljedice svojih aktivnosti. Uplitanje u pravo na izražavanje društva Delfi je stoga bilo predvidljivo i „propisano zakonom“.

Veliko vijeće je procijenilo je li zaključak o odgovornosti društva Delfi utemeljen na relevantnim i dovoljnim osnovama pozivanjem na četiri ključna aspekta: kontekst komentara; odgovornost stvar-

nih autora komentara kao alternativa činjenici da se Delfi smatra odgovornim; koraci koje je Delfi preduzeo kako bi spriječio ili uklonio klevetničke komentare; te posljedice postupka pred domaćim sudovima po društvo Delfi. Sud je našao da je društvo Delfi, iako nije bilo autor, imalo kontrolu nad okruženjem objavljivanih komentara; dozvolilo je čitateljima da daju komentare bez registracije pod stvarnim imenima; nije poduzelo dovoljne korake kako bi bez kašnjenja uklonilo klevetničke i nezakonite komentare, s obzirom da saopštenje kojim se društvo ograđuje od komentara i sistem koji se bazira na filterima po uočavanju određenih riječi nisu bili dovoljni da spriječe očigledno izražavanje mržnje i ogoljenih prijetnji; te da odšteta od 320 eura nije bila pretjerana, imajući u vidu da popularnost portala postavljanjem ovakvih komentara nije bila ugrožena.

U svjetlu navedenog utvrđeno je da je zaključak estonskih sudova da je društvo Delfi odgovorno bilo opravdano i srazmjerno ograničenje slobode izražavanja tog portala. U skladu s tim je utvrđena povreda člana 10.

Komentar

Veliko vijeće je potvrdilo presudu Vijeća koje je prethodno donijelo presudu u ovom slučaju, uz dva značajna razjašnjenja o opsegu presude. Prvo, Veliko vijeće je bilo jasno u pogledu toga da se presuda odnosi samo na slučajeve u kojima internet-operater kreira i objavljuje određene suštinske komentare (kao što je novinski članak) i potom ispod teksta ostavlja prostor otvoren da čitatelji iznose svoje komentare. Sud je jasno naglasio da se presuda ne odnosi na odgovornost onih koji pružaju diskusione forume, oglasne ploče za biltene ili platforme društvenih mreža. U tim slučajevima ne postoji sadržaj koji je na bilo koji način kreirao „izdavač“ koji jedino ima ulogu da pruži prostor drugima da objavljuju svoje sadržaje. Drugo razjašnjenje se odnosi na opseg slobodne procjene države u ovakvim slučajevima. Član 10 dozvoljava nacionalnim vlastima (uključujući domaće sudove) da utvrde odgovornost portala internet-vijesti za nepoduzimanje mjera kako bi bez kašnjenja uklonili očigledno nezakonite komentare. Međutim, kada bi se od portala vijesti zahtijevalo da pregledaju sve komentare radi izbjegavanja objavljivanja onih koji su očigledno nezakoniti, došlo bi do prekraćenja polja slobodne procjene države. Ovo razjašnjenje je zahtijevalo postojanje određenog sudijskog mađioničarskog trika. S obzirom da Vrhovni sud Estonije nije bio jasan, Sud u Strazburu je izričito odlučio da pretpostavi da je Vrhovni sud osuđivao kašnjenje, i to samo kašnjenje, ali ne i činjenicu da je društvo Delfi dozvolilo da sadržaj bude objavljen na internetu.

Zbog toga presuda Velikog vijeća pruža samo neke smjernice nacionalnim sudijama na koji način da postupaju s tužbama protiv portala internet-vijesti zbog onoga što je objavljeno u njihovim rubrikama za komentare. Međutim, Veliko vijeće je onemogućilo domaće sudije da primjenjuju ovu presudu na predmete protiv kompanija društvenih mreža i drugih koji dozvoljavaju korisnicima da sami sačinjavaju vlastite sadržaje. Implikacije u ovoj oblasti govora mržnje su ogromne. Sud u Strazburu se ovdje nije obraćao nacionalnim sudijama, nego samim internet kompanijama. Samom činjenicom objavljivanja na internetu, njihovo poslovanje je transnacionalno. One žele da poznaju krajnje granice u kojima ih države (a posebno nacionalni sudovi) mogu kazniti i naložiti im da usklade ponašanje u skladu sa standardom. Identifikacija krajnjih granica slobodnog polja procjene za primjenu člana 10 u vezi s internetom je, stoga, od osnovnog značaja za njih. Uvođenjem standarda „bez kašnjenja“, Sud je ovim kompanijama (i mnogim drugima, uključujući i nevladine organizacije) koje objavljuju svoj vlastiti sadržaj i pozivaju da se na njega daju komentari dao jasne smjernice kako treba da se ponašaju.

PRESUDA U SLUČAJU SATAKUNNAN MARKKINAPÖRSSI OY I SATAMEDIA OY protiv FINSKE

(aplikacija br. 931/13)

31. juli 2015.

Činjenice i odluka

Podnosioci predstavke, Satakunnan Markkinapörssi Oy i Satamedia Oy, finske su kompanije, izdavači magazina *Veropörssi* koji objavljuje informacije o oporezivanju, posebno o oporezivom prihodu i aktivni pojedinaca. U 2003. godini Satamedia Oy počela je da pruža SMS usluge koje omogućuju osobama da iz baze podataka dobiju poreske informacije kreirane koristeći informacije već objavljene u magazinu. U februaru 2004. godine ombudsman za zaštitu podataka zatražio je da Vijeće za zaštitu podataka spriječi podnosiocima predstavke da objavljuju takve informacije o pojedincima smatrajući da je to suprotno finskom Zakonu o zaštiti ličnih podataka. Vijeće za zaštitu podataka je odbilo ovaj zahtjev tvrdeći da se u ovom slučaju primjenjuje „novinarsko odstupanje“ predviđeno Zakonom o zaštiti podataka.

Ovu odluku je podržao Upravni sud u Helsinkiju. Vrhovni upravni sud je, nakon odluke o prethodnom pitanju koju je donio Sud pravde Evropske unije^[27], ukinuo prethodne odluke i vratio predmet Vijeću za zaštitu podataka. Vrhovni upravni sud je smatrao da se objavljivanje cijele baze podataka ne može smatrati novinarskom aktivnošću već obradom ličnih podataka, na šta kompanije-aplikanti nemaju pravo. Stoga je SMS usluga prekinuta i magazin je objavio posljednje izdanje sa smanjenim obimom poreskih podataka u jesen 2009. godine. Vijeće za zaštitu podataka je zabranilo podnosiocima predstavke da obrađuju poreske podatke i ta odluka je potvrđena nakon žalbe.

Podnosioci predstavke su se žalili kako zabrana da se obrađuju poreski podaci predstavlja cenzuru i da je time prekršen član 10. Ispitujući ovaj slučaj, Evropski sud za ljudska prava je prvo ustanovio da je ovo ograničenje predstavljalo miješanje u pravo podnosilaca predstavke da saopštavaju informacije zajamčeno članom 10 stav 1. Zatim je, razmatrajući da li je ovo miješanje bilo neophodno u demokratskom društvu, Sud utvrdio da je Vrhovni upravni sud već detaljno odmjerio ravnotežu ova dva prava – prava na izražavanje kompanija podnosilaca predstavke i prava na poštovanje privatnog života poreskih obveznika čiji podaci su bili objavljeni – i istakao značaj oba ova prava, ali je čineći to odlučio da ograniči pravo podnosilaca predstavke na slobodu izražavanja. Sud je prihvatio takvo obrazloženje i zbog toga odlučio da nije došlo do kršenja člana 10.

U vezi s članom 6 stav 1 Sud se složio sa žalbom podnosilaca predstavke u pogledu prekomjerne dužine (šest godina i šest mjeseci) upravnog postupka i našao da je došlo do povrede člana 6 stav 1. Sud je podnosiocima predstavke dodijelio 9.500 eura na ime troškova i izdataka.

Komentar

Ovo je još jedan slučaj koji testira granice između zaštite podataka i privatnosti i garancije slobode izražavanja, i u kojem je osnovno pitanje da li su domaće vlasti razumno procijenile i uravnotežile suprotstavljene interese o kojima je ovdje riječ. Može se u načinu na koji Sud rezonuje osjetiti da se traži čvrsto tlo u živom pijesku ove debate. Pokušavajući da pronađe takvo čvrsto tlo, Sud se oslanja na dva ključna faktora.

Prvo, istaknut je centralni značaj procjene vrijednosti javnog interesa objavljivanja. Finski Vrhovni

[27] Slučaj C-73/07 *Tietosuoja- ja valtuutettu protiv Satakunnan Markkinapörssi Oy i Satamedia Oy* [VV], 16. decembar 2008.

upravni sud je utvrdio da je „odlučujući faktor“ u ocjeni ravnoteže između prava na slobodu izražavanja i prava na privatnost u tome da li objavljivanje doprinosi javnoj debati ili za cilj ima isključivo zadovoljenje interesa javnosti; sud je smatrao da je vrijednost javnog interesa u ovom slučaju relativno mala i donio je zaključak u korist prava na privatnost. Drugo, Evropski sud za ljudska prava smatra da opseg i razmjere podataka o kojima je riječ čine faktor značajan za odmjerenje odnosa između tih suprotstavljenih prava i interesa. Evropski sud za ljudska prava ukazuje da je ovo relevantno u utvrđivanju vrijednosti javnog interesa objavljivanja. Čini se da objavljivanje podataka o relativno velikom broju pojedinaca, bez ili s malo komentara, teži da ukaže na manju vrijednost javnog interesa. S druge strane, na ovaj način postoji veća vjerovatnoća da će miješanje u takvo objavljivanje biti opravdano.

Iako nije utvrđena povreda člana 10 u ovom slučaju, ukoliko se zakoni o zaštiti podataka djelotvorno koriste u drugim okolnostima kako bi se ograničilo objavljivanje u javnom interesu, domaće vlasti će i dalje morati pažljivo razmatrati potencijalnu primjenu člana 10.

Ovaj slučaj je upućen Velikom vijeću.

PRESUDA VELIKOG VIJEĆA U SLUČAJU KUDREVIČIUS I DRUGI protiv LITVANIJE

(aplikacija br. 37553/05)

15. oktobar 2015.

Činjenice i odluka

Gospodin Arūnas Kudrevičius, gospodin Bronius Markauskas, gospodin Artūras Pilota, gospodin Kęstutis Miliauskas i gospodin Virginijus Mykolaitis bili su litvanski farmeri. Dana 15. aprila 2003. godine grupa farmera, zajedno s ova četiri podnosioca predstavke, održali su proteste ispred zgrade Parlamenta protestujući protiv pada veleprodajne cijene različitih poljoprivrednih proizvoda i zbog nedostatka subvencija za njihovu proizvodnju, zahtijevajući da država poduzme mjere.

Dana 21. maja 2003. farmeri su nastavili svoje proteste podizanjem blokada na cesti, što je imalo za posljedicu ozbiljan prekid saobraćaja na nekim od najznačajnijih puteva u zemlji. U decembru 2003. krivični postupak je pokrenut protiv podnosilaca predstavke pred Okružnim sudom u gradu Kaunasu. Gospodin Kudrevičius i gospodin Markauskas bili su optuženi za podsticanje na nered; gospodin Pilota, gospodin Miliauskas i gospodin Mykolaitis za teško kršenje javnog reda tokom protesta. Dana 29. septembra 2004. sud je podnosiocu predstavke proglasio krivim za podsticanje na nered ili učestvovanje u neredima. Svi podnosioci predstavke su bili osuđeni na kaznu zatvora od 60 dana, uslovno na jednu godinu, i bilo im je naređeno da bez prethodne dozvole vlasti ne napuštaju svoje mjesto boravka na više od sedam dana. Dana 18. oktobra 2004. godine podnosioci predstavke su se žalili Regionalnom sudu u Kaunasu. Međutim, taj sud je utvrdio da je Okružni sud detaljno i nepristrasno ocijenio slučaj te utvrdio da su osuda i kazna bile razumne. Dana 2. marta 2005. godine podnosioci predstavke su se iz zakonskih razloga žalili Vrhovnom sudu koji je odbio žalbu iz razloga što je postupajući sud pravilno utvrdio sve predušlove za krivično djelo izazivanje nereda.

Podnosioci predstavke su naveli kako je njihova osuda za izazivanje nereda prekršila njihovo pravo na slobodu izražavanja i mirno okupljanje propisano članom 10 i članom 11, kao i da zakon na temelju kojeg su osuđeni nije ispunjavao uslove iz člana 7 Konvencije. Sud je jedino ispitao žalbu po osnovu člana 11, cijeneći pritom: je li došlo do miješanja u ostvarivanje prava na slobodu mirnog okupljanja; je li takvo miješanje bilo „propisano zakonom“; te je li težilo legitimnom cilju i bilo „nepohodno u demokratskom društvu“. U ovom slučaju podnosioci predstavke nisu bili osuđeni ni

za kakvo uključivanje u nasilje niti za podsticanje na nasilje, već zbog kršenja javnog reda koje je proisteklo iz činjenice da su blokirali cestovni saobraćaj. Sud je prvo razmatrao je li miješanje bilo „propisano zakonom“. Osuda aplikantata je imala pravni osnov u litvanskom zakonu, u članu 238 stav 1 Krivičnog zakona, koji predviđa kaznu za krivično djelo izazivanja nereda. Krivični zakon je podnosiocima predstavke bio dostupan, a njegova primjena je bila predvidljiva. Podnosiocima predstavke je moralo biti prilično jasno kako nepoštivanjem zakonitih naredbi policije mogu doći u situaciju da budu pozvani na odgovornost. Sud je ustanovio da je miješanje na koje su se podnosioci predstavke žalili bilo „propisano zakonom“ u okviru značenja člana 11 stav 2. Krivična osuda aplikantata je težila legitimnom cilju koji se ogleda u sprječavanju javnog nereda i zaštiti prava i slobode drugih, prije svega prava na mirno kretanje javnim cestama bez ograničenja. U pogledu nužnosti u demokratskom društvu, ozbiljni prekid redovnog života koji su podnosioci predstavke namjerno izazvali značajniji je od redovnog ostvarivanja prava na mirno okupljanje na javnom prostoru, te bi se moglo okarakterisati kao „dostojno osude“ i zbog toga je opravdalo nametanje kazne krivične prirode. Imajući na umu polje slobodne procjene kojom država raspolaže, litvanske vlasti smatraju da je zaštita javnog reda prevagnula nad garancijama slobode podnosilaca predstavke na mirno okupljanje, te u takvim okolnostima nije došlo do povrede člana 11 u ovom slučaju.

Komentar

Prethodnih godina je Evropa svjedokom masovnih javnih demonstracija kao odgovor na mjere štednje, Transatlantsko trgovinsko i investicijsko partnerstvo, vojnu akciju na Bliskom Istoku, globalno zagrijavanje, te u znak solidarnosti sa izbjeglicama, ili protiv njihovog dolaska, što su samo neki od primjera. Presuda Velikog vijeća u slučaju *Kudrevičius* je od izrazitog značaja zbog toga što pruža daljnje smjernice o granicama člana 11 i pravu na mirno okupljanje u jednoj oblasti prava koju Sud tek treba sveobuhvatno da razvije. Značajno je spomenuti kako je u ovom slučaju Veliko vijeće jednoglasno promijenilo stajalište većinske odluke koju je prethodno bilo donijelo Vijeće Suda, a koje je prvobitno bilo utvrdilo da su krivične osude aplikantata za mirne proteste predstavljale kršenje člana 11. Naglašavajući da član 11 štiti mirne proteste koji „mogu da uznemiruju ili uzrokuju krivično djelo“, Veliko vijeće je istaklo da „bilo koje mjere kojima se miješa u slobodu okupljanja ili izražavanja, osim u slučajevima kada postoji podsticanje na nasilje ili odbijanje demokratskih principa – bez obzira koliko se određeni pogledi ili riječi vlastima mogu učiniti šokantnim i neprihvatljivim – nanose štetu demokratiji i često je čak ugrožavaju“.

Iz presude je jasno, međutim, da se aktivnosti koje mogu uznemiravati ili uzrokovati krivično djelo (zaštićene članom 11) ne odnose na ozbiljno otežavanje saobraćaja na javnim autocestama. Kao što je Veliko vijeće naglasilo, „fizička aktivnost poduzeta u namjeri da se poremeti saobraćaj i redovan tok života s ciljem da se ozbiljno naruše aktivnosti ostalih ne čini suštinu te slobode zaštićene članom 11 Konvencije“. Veliko vijeće je otišlo dalje u pojašnjenju i konstatovalo da su postupci aplikantata koji su doveli do potpune obustave saobraćaja na tri najveća autoputa uslijed nepoštivanja naredbi policije i potreba i prava korisnika tih puteva predstavljali ponašanje „dostojno prijekora“ u okviru značenja sudske prakse Suda. Dok je većinska presuda Vijeća površno tumačila bilo koje ograničenje člana 11, držeći da je tolerancija prema mirnim okupljanjima (uključujući ona koja neminovno obuhvataju i obustavu saobraćaja) jednako važna ukoliko se ne želi član 11 lišiti same suštine, stav Velikog vijeća se ogledao u tome da je postupanje podnosilaca predstavke prekoračilo tu toleranciju, što je bilo neizbježno u datim okolnostima. S obzirom da podnosioci predstavke namjerno nisu postupili po pravilu procedure, stav Suda je da takvo ponašanje nije moglo uživati jednaku privilegovanu zaštitu kao politički govor ili debata o pitanjima od javnog interesa. Dalje, Sud je smatrao da države ugovornice uživaju široko polje procjene u tome na koji način će procijeniti nužnost poduzimanja mjera kojima se ograničava takvo ponašanje.